

FINDIK SEKTÖRÜ, EKONOMİK VE YAPISAL PROBLEMLERİ: ORDU İLİ DEĞERLENDİRMESİ

Seval MUTLU ÇAMOĞLU¹
Merter AKINCI²
Ahmet Deniz BOZKURT³

ÖZET

Türkiye, fındık üretiminde ve ihracatında dünyada belirleyici ülke konumundadır. Türkiye’de fındık tarımının ağırlıklı olarak yapıldığı bölge olan Doğu Karadeniz’de, özellikle Ordu ilinde fındık sektörü iktisadi hayatın en önemli ögesidir. Bu çalışmada, Ordu ilinin tarımsal yapısı incelenmiş ve ilin ekonomisi için çok önemli bir ürün olan fındığın dünyadaki, Türkiye’deki ve bölgedeki mevcut durumu ele alınmıştır. Ayrıca bölgede fındık sektöründe karşılaşılan ekonomik sorunlar ortaya konulmuş ve Yeni Fındık Stratejisi incelenmiştir. Sektörün daha etkin ve sürdürülebilir bir niteliğe kavuşabilmesi için bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Yeni Fındık Stratejisi ile birlikte sektörde arz ve talep dengesinin sadece kısa dönemde sağlanabileceği ve bunu uzun döneme yaymak için doğru politikaların takip edilmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ordu İli, Fındık sektörü, Fındık Stratejisi

JEL Sınıflandırması: Q1, Q17, Q18

HAZELNUT SECTOR, ITS ECONOMIC AND STRUCTURAL PROBLEMS: EVALUATION OF ORDU PROVINCE

ABSTRACT

Turkey is the largest producer and exporter of hazelnut in the world. The hazelnut sector has become the most important part of the economic life in the Eastern Black Sea region. Ordu Province is the top producer of hazelnut in this region, by a large margin. In this study, firstly the agricultural structure of Ordu Province is examined. Then the current situation of this sector is analyzed in the world and Turkey. Moreover, economic problems in the hazelnut sector in this region are reviewed and the new political strategy for Hazelnut is overviewed. And in this paper, some solutions are proposed in order to provide a sector that can be more efficient and sustainable. In conclusion, by the new political strategy for Hazelnut sector, supply and demand balance might be provided only in the short term, but in order to spread this balance to the long term, the appropriate agricultural policies must be followed.

Keywords: Ordu Province, Hazelnut Sector, Political Strategy for Hazelnut Sector

JEL Classification: Q1, Q17, Q18

¹ Yrd.Doç.Dr., Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF İktisat Bölümü, smutlu28@gmail.com

² Arş.Gör., Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF İktisat Bölümü, makinci86@gmail.com

³ Arş.Gör., Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF İktisat Bölümü, adenizbozkurt@gmail.com

1. Giriş

Tarımsal faaliyetler, insanlığın var olduğundan bu yana insan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmakta olan en temel faaliyetlerden biridir. Bununla birlikte tarım kavramı, toprak, hava, güneş, nem ve tarımsal ürünlerin niteliği gibi bilgi sahibi olmayı getiren ve insan faaliyetlerinin büyük bir çaba ve özverisini gerektiren çalışmalar bütünlüğü olarak göze çarpmaktadır.

İnsanlığın yerleşik hayata geçmesinden bu yana insan hayatında çok önemli bir yer tutan tarım, geçmiş yüzyıllardan günümüze sağlanan bilgi birikimiyle gelişimini sürdürmektedir. Tarımsal ürünlerin yaratmış olduğu çeşitlilikler dikkate alındığında, Dünya üzerindeki dağılımında bu çeşitliliği etkileyen en önemli faktörün coğrafi koşullar (iklim, toprak yapısı, hava koşulları vb.) olduğu göze çarpmaktadır.

Dünyada toplayıcılık ve avcılık ile başlayan tarımsal faaliyetler teknoloji ve bilginin kullanılmasıyla birlikte gelişmeye başlamıştır. Sanayi devrimi ile birlikte fabrikasyon üretime geçilerek çeşitli sanayi ürünleri üretilmiş ve bu ürünlerin üretilmesi için temel hammadde kaynağı olarak tarım sektörü kullanılmıştır. Tarıma dayalı sanayi böylece kendini göstermeye başlamıştır. Dünyada ticari faaliyetlerin gelişmesinde de tarımsal ürünler önemli yere sahip olup, ilk yazılı anlaşmalar tarım ürünleri odaklıdır. Günümüzde tarım sektörü artan nüfus, azalan tarım alanları, açlık sorunu gibi sebepler nedeniyle önemini korumaktadır.

Tarım sektörü Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli görevler üstlenmiştir. Günümüzde ülke nüfusunun yaklaşık dörtte birlik bölümü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımın milli gelir içindeki payı ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2009 yılı verilerine göre %8 civarındadır. Türkiye’de tarım sektöründe göze çarpan temel eğilimler ise tarım işletmelerinin küçük ölçekli ve genel olarak verimliliğin düşük olmasıdır. Bununla birlikte Türkiye’de tarım sektörü ülke nüfusunun beslenmesi, istihdama katkı sağlaması, sanayi sektörün hammadde ihtiyacını sağlaması, ihracata doğrudan ve dolaylı katkı yapması gibi nedenlerden dolayı ekonomiye büyük yararlar sağlamaktadır.

Anadolu’nun tarımsal yapısı genel olarak incelendiğinde, Karadeniz Bölgesi’nin ticari açıdan fındık, çay, tütün ve mısır yetiştiriciliğinde ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle, bu tarımsal ürünler içerisinde fındığın ilk olarak Karadeniz Bölgesi’nde yetiştirilmeye başladığı gözlenmektedir. Anadolu’da en uygun fındık yetiştirme alanının Karadeniz Bölgesi olduğu bu çerçevede genel bir kabul görmektedir. Dünya’da en kaliteli fındık Karadeniz Bölgesi’nde yetiştirilmektedir. Fındık, 1960 yılından bu yana gerek katma değer olarak, gerekse sağlamış olduğu istihdamlarla Türkiye ekonomisine önemli bir katkı sağlamaktadır.

Ancak, fındık üretiminde gerekli planlamanın yapılması, ekim alanlarının sınırlandırılması girişimleri ve modern pazarlama tekniklerinin uygulanması gibi konularda Türkiye’nin fındık politikası, gerçekleşen yasal düzenlemelere rağmen tam anla-

mıyla oturmamıştır. Bu anlamda gerek üreticilerin, gerekse de hükümetin, bu konuyla ilgili ciddi birtakım adımlar atmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada Ordu ilinin tarımsal yapısı genel olarak incelenmiş, bunun yanı sıra ilin ekonomisinin can damarı olan fındık ürününün dünyada, Türkiye’de ve bölgedeki mevcut durumu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bölgenin mevcut tarımsal yapısı üzerinde daha etkin ve sürdürülebilir tarımsal faaliyetlerin yapılabilmesi için çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Ordu Tarım İl Müdürlüğü’nün, Fiskobirlik’in, FAO’nun, Ordu Ticaret Borsası’nın, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM)’nin ve Karadeniz İhracatçı Birlikleri’nin verilerinden yararlanılmış ve bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Sektördeki ekonomik ve yapısal sorunlar incelenmiş, sektörün daha etkin ve sürdürülebilir bir niteliğe kavuşabilmesi için bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Fındık sektöründe uygulanan alımlar, arz fazlası ve stokların kamu tarafından çekilmesi sebebiyle Türkiye’de fındık ekim alanları aşırı şekilde genişleme kaydetmiş, rakip ülkelerin üretimi adeta teşvik edilmiş, üretim ve tüketim arasındaki fark giderek artmış, Türkiye’de arz fazlası stoklar oluşmuş ve kamu yükü artmıştır. 2009 yılında uygulamaya konulan Yeni Fındık Stratejisi ile birlikte fındığın desteklenmesi konusundaki çalışmalar hedeflenmiştir. Ruhsatlı alanlarda üretim yapan üreticilere destek verilmesine karar verilmiş, ruhsatsız alanlarda ise üreticilerin alternatif ürünlere yönlendirilmesi önerisinde bulunulmuştur. Üç yılın sonunda ruhsatsız alanlarda fındık üretimine izin verilmeyeceği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)’nin fındık alımı yapmıyacağı karara bağlanmıştır. Fındık dikilmesi gereken alanlarda üreticilere 150 liralık destek verilmesi taahhüt edilmiştir. Yeni Fındık Stratejisi ile birlikte sektörde arz ve talep dengesinin sadece kısa dönemde sağlanabileceği ve bunu uzun döneme yaymak için doğru politikaların takip edilmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

2. Ordu İlinde Tarım Sektörü ve Fındık Üretimi

2.1. Ordu İlinde Tarım

Ordu ili ekonomik yapısında tarım sektörü yaklaşık %85’lik bir payla önemli bir yere sahiptir (TİM, 2009). Bitkisel üretim içinde en önemli pay fındığa ait olup kivi, mısır, patates ve tahıllar üretilen ürünlerden bazılarıdır.

Tablo 1: Ordu İlinde Ekilişlerine Göre Arazi Dağılımı (2007)

Arazi Cinsi	Alan (Ha)	Dağılım (%)
Bağ-Bahçe	245.055,7	36,3
Tarla	55.905,4	8,3
Ormanlık-Fundalık	157.583,4	23,3
Çayır-Mera	80.395,0	11,9
Yerleşim Alanı	96.286,2	14,2
Tarım Dışı	40.382,7	6,0
Toplam	675.608,4	100,0

Kaynak: Ordu Tarım İl Müdürlüğü, 2008

Tablo 1'e göre, Ordu ilinde toplam arazinin %36,3'lük kısmı bağ-bahçe olarak kullanılmaktadır. Bunu %23,3'lük bir payla ormanlık-fundalık arazi ve %14,2'lik bir payla yerleşim alanı izlemektedir. Bu tablodan yola çıkarak Bağ-Bahçe arazisine dayalı olarak gerçekleştirilen tarımsal üretimin Ordu ilinde temel teşkil ettiği görülmektedir.

Tablo 2: Ordu İlinde Ürün Gruplarına Göre Arazinin Dağılımı (2007)

Ürünler	Arazi (Ha)	Dağılım (%)
Fındık	220.728	73,3
Diğer Meyveler	32.147	10,7
Mısır	18.752	6,2
Patates	3.650	1,2
Buğday-Arpa	10.368	3,4
Yem Bitkileri	2.300	0,8
Diğerleri	13.015	4,4
Toplam	300.960	100,0

Kaynak: Ordu Tarım İl Müdürlüğü, 2008

Ürün gruplarına göre arazinin dağılımı incelendiğinde, Ordu ilinde fındık üretiminin gerçekleştiği arazi miktarının diğer ürünlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Toplam tarımsal üretimin alanının %73,3'lük gibi önemli bir kısmı fındık üretimine ayrılmış bulunmaktadır (Tablo 2).

Tablo 3: Ordu İli Bitkisel Üretim Miktarları (Ton)

Ürünler	2005	2006	2007
Fındık	170.10	188.06	173.36
Mısır	45.900	20.632	37.505
Patates	49.438	41.933	48.570
Diğer Meyveler	26.292	20.329	25.000
Diğer Tarla Ürünleri	35.419	38.337	30.000
Çeşitli Sebzeler	35.624	20.831	15.000

Kaynak: Ordu Tarım İl Müdürlüğü, 2008

Bitkisel üretim miktarları değerlendirildiğinde; 2007 yılı itibarıyla fındık üretimi 173.360 ton olarak gerçekleşmiştir. İkinci olarak en fazla üretilen ürün ise patates olup 2007 yılı itibarıyla üretim miktarı 48.570 tondur (Tablo 3).

Ordu'da hayvancılık üretim faaliyeti incelendiğinde, en çok koyun ve sığır yetiştiriciliği yapıldığı görülmektedir. Özellikle yaylalarda ön plana çıkan koyun ve sığır yetiştiriciliği henüz ciddi bir gelir kalemi halini almış değildir. Ordu'da dar mera alanlarında ve fındık bahçelerinde kısıtlı imkânlarla yapılan hayvancılık, bir ticari faaliyet konusu olmaktan çok aile ihtiyacını karşılamak için tercih edilmektedir (ORDUTB, 2008:7).

Ordu İli 100 km'lik kıyı şeridinde sahip olup, kültür balıkçılığı belirli bir alanda yapılmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği yönünden, il deniz ve iç sularda büyük ölçüde ihracat yapılabilecek üretim kapasitesine sahiptir. Ordu İli Perşembe İlçesi deniz sahasının korunaklı ve doğal bir liman olması nedeniyle Çeşmeönü, Kale yaka ve Sarıburun mevkiilerinde ağ kafeslerde alabalık ve levrek balığı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu yörelerde deniz suyu berrak olup, yakın yerlerde denizin kirlenmesine neden olabilecek herhangi bir atık su, sanayi tesisi, dere veya çay akıntısı bulunmamaktadır. Ayrıca bölgede bol miktarda bulunan akarsu ve derelerin alabalık yetiştiriciliğine uygun olması, bu alanda kültür balıkçılığının gelişmesinde büyük etki yapmıştır. Bugün iç sularda 3 ila 30 ton/yıl kapasite arasında değişen alabalık çiftlikleri bulunmaktadır. Ancak mevcut potansiyel yeteri kadar kullanılmamaktadır (Ordu İli Su Ürünleri Komisyon Raporu, 2003:1-3).

2.2. Fındık Üretimi

Türkiye dünyanın en önemli fındık üretici ülkesi olup, son yıllarda dünya fındık üretimi ve ihracatının yaklaşık %70- %80 arasındaki kısmını karşılamaktadır (Akova, 2005; 6). Türkiye fındık tarımında üretim ve ihracat bakımından dünyada birinci sıradadır. Türkiye dışında fındık İtalya, İspanya, ABD, Çin, İran, Yunanistan, Gürcistan, Azerbaycan, Fransa, Rusya, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova Cumhuriyeti ve Tacikistan'da yetiştirilmektedir (Tablo 4).

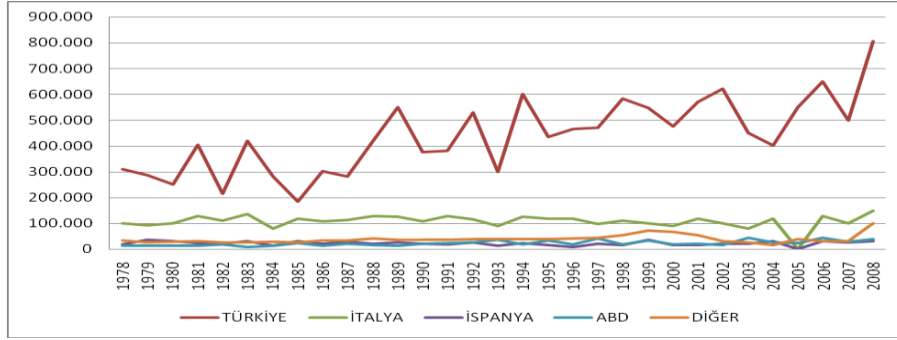
Tablo 4: Ülkelere Göre Dünya Kabuklu Fındık Üretim Alanları

Üretim Alanı (Ha)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Türkiye	544.000	548.000	550.000	563.000	572.000	584.000	620.000	632.000
İtalya	68.185	68.185	68.225	68.200	67.500	67.750	68.250	68.500
İspanya	28.000	21.000	21.780	21.250	20.600	20.400	20.000	20.000
A.B.D.	11.300	11.300	11.300	11.330	11.500	11.460	11.460	11.460
İran	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Çin	8.500	8.500	8.600	8.600	8.500	8.500	8.600	8.600
Fransa	2.409	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Azerbaycan	16.720	16.000	17.000	17.800	17.970	17.970	18.250	17.500
Yunanistan	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800
Kırgızistan	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300
Gürcistan	5.250	7.250	7.500	8.000	8.430	8.700	9.000	9.250
Diğerleri	23.700	24.000	25.000	23.000	26.000	27.000	28.000	27.000
TOPLAM	720.164	718.835	724.005	735.780	747.100	760.380	798.160	808.910

Kaynak: Fiskobirlik ve Karadeniz İhracatçı Birlikleri

Dünyada fındık yetiştirilen ülkeleri iki grupta toplamak mümkündür. Birinci gruptaki ülkeler yıllar itibarıyla üretim potansiyeli bilinen, dünya piyasalarına fındık arz eden ülkeler Türkiye, İtalya, İspanya ve ABD'dir. İkinci grup ise dünya piyasasında daha az söz sahibi diğer ülkelerdir. Özellikle Azerbaycan ve Gürcistan gibi Karadeniz ekolojisine sahip ülkeler 1990 yıllardan sonra fındık bahçesi tesis etmeye başlamışlardır (Yalçın, 2003:32).

Grafik 1: Ülkelere Göre Dünya Fındık Üretim Miktarının Gelişim Grafiği (Ton/Kab.)

Kaynak: Ordu Ticaret Borsası, 2009

Son 30 yılın verileri dikkate alındığında Türkiye’de fındık üretimi sürekli bir artış trendi çizerken, diğer ülkelerde oldukça sabit bir seyir izlemiştir. Türkiye’nin ardından sıra ile diğer ülkelerin üretimdeki payları ise İtalya %17,76, İspanya % 3,56, ABD % 3,62’dir (Grafik 1). Türkiye’deki dikim alanlarındaki artışa paralel olarak üretimde meydana gelen artış Dünya fındık üretiminin artmasına neden olmuştur. Diğer taraftan Dünya fındık tüketiminde çok fazla artış olmaması bazı yıllar ülkemizde büyük miktarda fındık stoklarının oluşmasına neden olmuş ve ülke ekonomisi bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Pankobirlik, 2004:1). 2008 yılında dünya fındık üretimi 1.1 milyon ton, yıllık tüketim miktarı ise ortalama 750-800 bin ton seviyelerinde gerçekleşmektedir (TKB, 2009:1).

Günümüzde Türkiye’nin 33 ilinde fındık üretimi yapılmaktadır. Türkiye’de fındık üretiminin yoğunlaştığı bölge Karadeniz olup, Giresun ve Ordu illeri en önemli üretim alanıdır. Türkiye’de en fazla fındığın ekildiği ve üretildiği yer olan Ordu’da borsada işlem gören fındık işlem hacmi 2008 yılı itibarıyla yaklaşık 1,5 trilyon TL’ye ulaşmıştır (Ordu Ticaret Borsası, 2008).

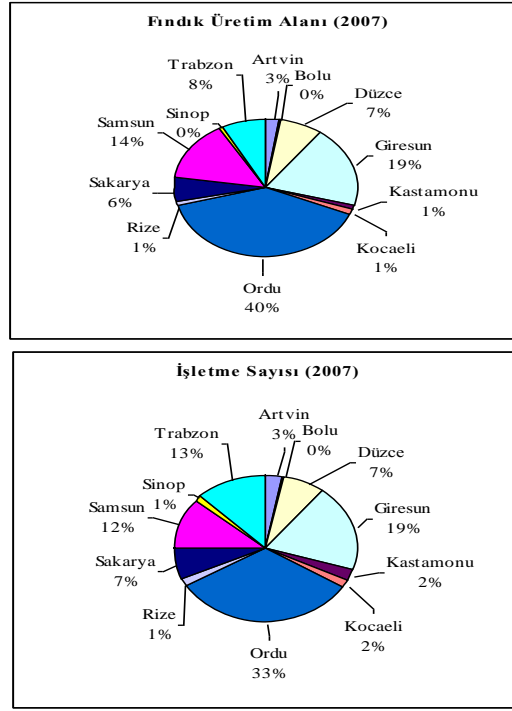
Tablo 5: İllere Göre Yıllar İtibariyle Fındık retim Alanları ve İşletme Sayısı

İller	Fındık Toplam Alanı (da)				İşletme Sayısı				Ortalama İşletme Geniřlięi (da)
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
Artvin	121.239	126.148	128.628	131.978	6.436	7.134	6.874	7.900	16,71
Bolu	11.029	10.416	11.782	11.808	941	1.068	1.107	1.088	10,85
Düzce	414.746	384.520	395.678	370.609	20.671	19.554	18.590	18.012	20,58
Giresun	1.040.395	944.062	973.095	943.789	52.596	49.449	47.864	46.805	20,16
Kastamonu	69.214	69.975	66.481	61.240	6.533	6.426	6.090	5.548	11,04
Kocaeli	84.457	77.450	75.559	61.622	5.396	4.871	4.846	4.414	13,96
Ordu	2.123.509	2.042.600	2.027.279	1.688.950	87.397	83.493	82.677	81.423	20,74
Rize	36.149	36.561	35.807	33.441	3.730	3.761	3.590	3.699	9,04
Sakarya	345.141	292.447	302.754	304.520	17.593	15.976	16.557	16.749	18,18
Samsun	742.168	717.933	748.365	719.967	29.685	29.035	29.905	29.175	24,68
Sinop	18.937	19.346	19.598	19.349	2.671	2.543	2.430	2.359	8,20
Trabzon	518.722	482.996	453.034	396.646	41.110	37.518	35.146	31.017	2,79
Toplam	5.525.706	5.292.420	5.238.060	5.016.931	274.759	260.828	255.676	247.273	0,29

Kaynak: Ordu Tarım İl Müdürlüğü Verileri, 2007

2004–2007 yılları arasındaki veriler dikkate alındığında, Karadeniz bölgesinde fındık üretim alanının en fazla olduğu il Ordu'dur. 2004 yılından 2007 yılına kadar geçen süre içerisinde Ordu ilinde fındık alanı ve işletme sayısında azalma meydana geldiği görülmektedir. Bölgede ortalama işletme genişliği ise 20 dekar düzeyindedir (Tablo 5). Bunun nedeni olarak son yıllarda fındığa verilen desteklerin yetersiz olması, fındığa alternatif olabilecek ürünlerin üretilmesi veya fındıkta kar marjlarının nispeten düşük olması gibi etkenler sayılabilir.

Grafik 2: İllere Göre Fındık Üretim Alanlarının ve İşletme Sayılarının Dağılımı (%)

Kaynak: Ordu Tarım İl Müdürlüğü Verileri, 2007

Ordu İlinde fındık üreticisi işletme sayısı 81.473 olup fındık işletmelerinin %33'ü Ordu İlinde bulunmaktadır. Ordu ilini takiben Giresun'da 46.805, Trabzon'da 31.017 ve Samsun'da 29.175 fındık işletmesi bulunmaktadır. Ordu, Giresun, Trabzon ve Samsun'un toplam fındık üretimi alanı içerisindeki payı %81 ve bu illerin toplam fındık işletme sayısı içerisindeki payı ise %77'dir.

Hükümetin 14 Temmuz 2009'de açıkladığı Yeni Fındık Stratejisine göre fındık üretimin alanlarında sınırlandırmalar yapmayı planlanılmaktadır. Buna göre eğimi %6'dan fazla 3. sınıf tarım arazileri ile 750m rakıma kadar olan alanlarının bulunduğu 13 ilde (Artvin, Rize, Trabzon, Ordu, Sinop, Giresun, Samsun, Kastamonu, Zonguldak, Sakarya, Kocaeli, Düzce ve Bartın) üretime izin verilecektir. Alan Bazlı Gelir Desteğiyle ruhsatlı alandaki üreticiye, yıllık 150 TL/da gelir desteği sağlanacaktır (TKB, 2009: 1-2). Ordu ilinde 120.134 ha'lık alan ruhsatlı, 3.715 ha'lık alan ise ruhsatsız fındık üretim alanlarıdır. Ortalama dekar başına verim ise 90 kg'dır.

2.3. Fındık İhracatı

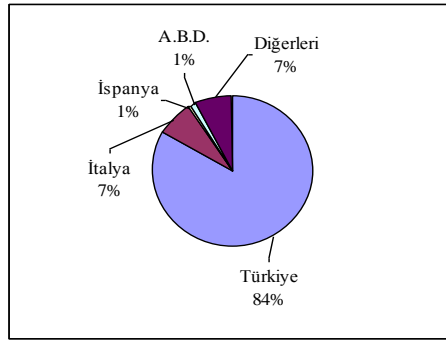
Türkiye dünyanın en büyük üreticisi olmasının yanı sıra fındıkta en büyük ihracatçı ülke konumundadır. Türkiye, ürettiği fındığın yaklaşık yüzde 75'ini ihraç etmektedir. Ancak bugün için üretici ülkeler içinde İtalya dışında diğer ülkeler dünya ihracatında ülkemiz için önemli bir rakip olarak görülmemektedir. Türkiye üretici ülkeler içinde iç fındık ihracatında %84'lük paya sahiptir (Grafik 3).

Tablo 6: Üretici Ülkelerin İç Fındık İhracatları (Ton)

Yıllar	Türkiye	İtalya	İspanya	A.B.D.	Diğerleri	Toplam
1994	186.157	17.397	2.708	8.179	9.000	223.441
1995	241.172	12.749	1.753	7.500	12.000	275.174
1996	198.083	21.468	3.344	4.500	9.000	236.395
1997	202.553	18.193	5.018	3.449	10.000	239.213
1998	201.801	16.014	3.268	2.695	10.000	233.778
1999	193.088	18.311	4.422	1.617	12.000	229.438
2000	177.307	14.687	5.472	2.500	9.500	209.466
2001	258.124	14.000	2.300	5.000	15.000	294.424
2002	252.779	22.925	3.531	5.000	12.000	296.235
2003	220.938	26.676	4.161	4.000	10.000	265.775
2004	217.651	20.300	5.000	4.500	10.000	257.451
2005	209.364	15.587	3.912	4.000	15.000	247.863
2006	247.186	8.300	2.870	4.000	20.000	282.356
2007	233.138	20.749	2.038	4.000	20.000	279.925

Kaynak: Fiskobirlik, 2009

Grafik 3: Üretici Ülkelerin İç Fındık İhracatlarındaki Payları, 2007

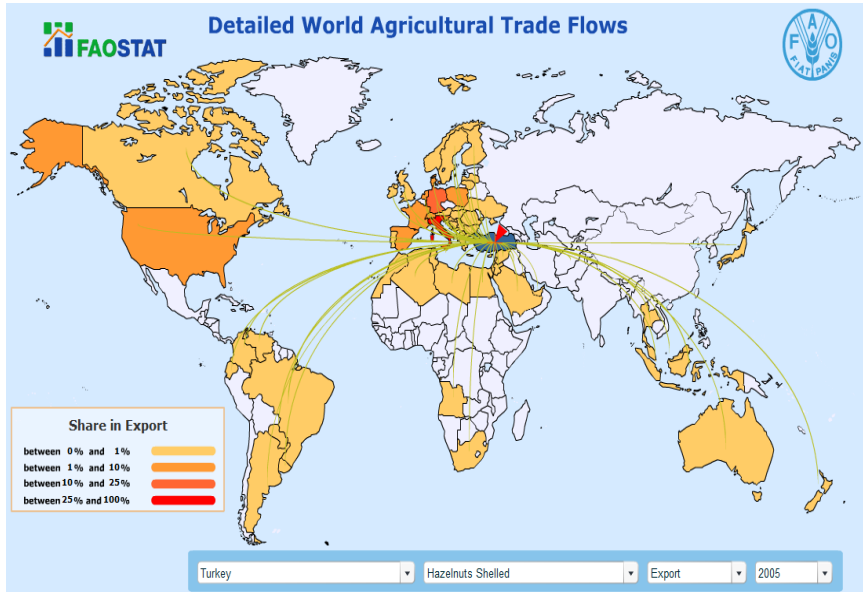

Kaynak: Fiskobirlik, 2009

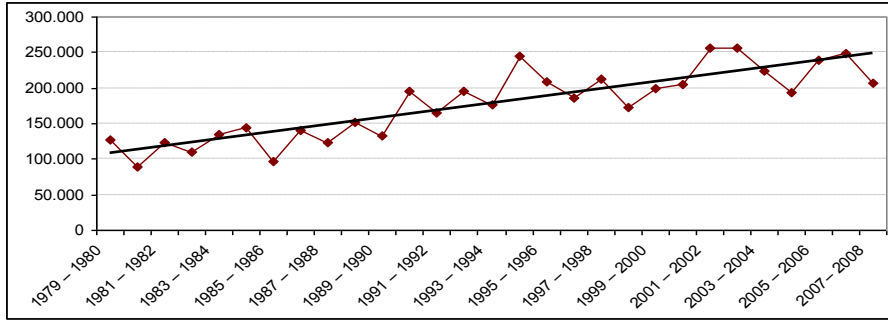
Harita 1'de görüldüğü üzere Türkiye'nin iç fındık ihracatı dünya coğrafyasında çok geniş alana yayılmıştır. Fındığın temel gıda maddesi olmaması ve fiyatının nispeten yüksek olması tüketimini oldukça sınırlamaktadır. Tüketim, genellikle kişi

başına milli geliri yüksek olan ve fındık işleme sanayinin gelişmiş olduğu Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmaktadır. Fındık tüketen ülkelerde; fındığın %70'i çikolata, %20'si şekerleme ve pastacılıkta, %10'u ise kuru yemiş olarak değerlendirilmektedir (ATB, 2009:4).

Harita 1:
2005 Yılında Türkiye'nin İç Fındık İhraç Ettiği Ülkeler

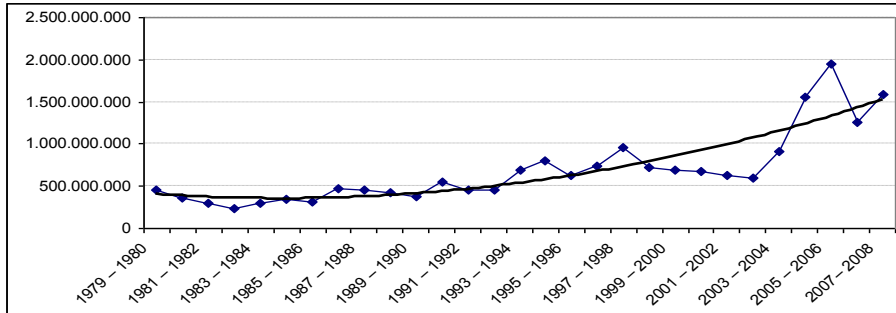

Kaynak: FAOSTAT, 2009

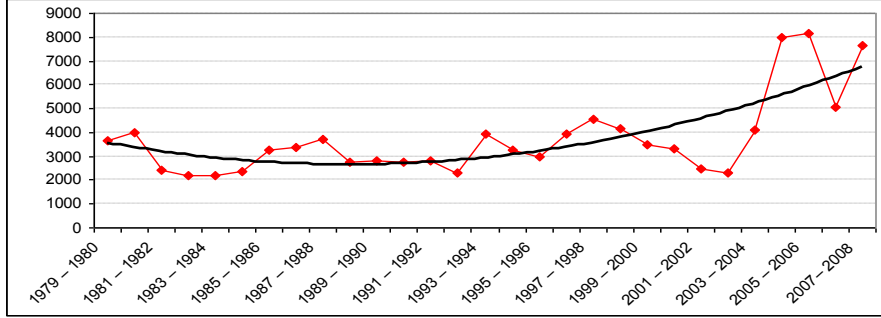
Grafik 4: Sezonları İtibariyle Türkiye Fındık İhracatının Miktar Olarak Gelişim Grafiği (Ton)

Kaynak: Fiskobirlik, 2009

Son 30 yıllık süreçte Türkiye'den ihraç edilen ortalama fındık miktarı, 178.000 ton iken, fındık ihracatı karşılığında elde edilen söz konusu süreç için ortalama değer ise yaklaşık 687 milyon dolardır. Türkiye fındık ihracatı miktar olarak üretimdeki artışa paralel olarak 1980'li yıllardan günümüze sürekli bir artış trendi izlemiştir. Yıllar itibariyle ihracat değer olarak istikrarlı bir seyir izlenmektedir. 2004 yılından sonra artış gözlenmekte olup, bu yıldan sonra Türkiye fındık ihracatı değeri 1 milyar doların üstünde gerçekleşmiştir. İhracat fiyatları açısından bakıldığında ise son yıllarda dünya fındık piyasasında fiyatların arttığı gözlenmektedir (Grafik 4, 5 ve 6). TMO, 2008 mahsulü kabuklu fındık üreticiden alış fiyatı 3,9TL/kg ile 5TL/kg arasında değişmektedir. Serbest piyasada kabuklu fındık alım fiyatı ise Eylül 2008'de 2,4TL/kg' a kadar düşmüş, Temmuz 2009 ise 3,5 TL/kg' dır. İç fındık toptan satış fiyatı 9,20 TL/kg, perakende satış fiyatı ise 9,90 TL/kg' dır. Buna karşın 2008 yılı Türkiye iç fındık ortalama ihracat fiyatı yaklaşık 7,67 \$/kg' dir. İhracat fiyatları genel olarak artma eğiliminde iken, üretici eline geçen fiyat çok dalgalanmakta özellikle hasat dönemlerinde çok düşmektedir.

Grafik 5: Sezonları İtibariyle Türkiye Fındık İhracatının Değer Olarak Gelişim Seyri (\$)

Kaynak: Fiskobirlik, 2009

Grafik 6: Sezonları İtibarıyla Türkiye Fındık İhracat Fiyatlarının Gelişimi (\$/Ton)

Kaynak: Fiskobirlik, 2009

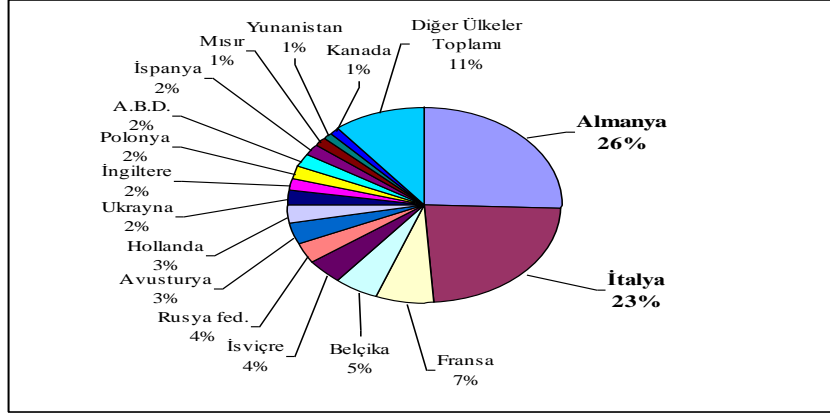
Türkiye'nin 2008 yılında fındık ihracat yaptığı ülkeler, ihracat miktar ve değeri Tablo 7'de özetlenmiştir. 2008 ihracat sezonunda, Türkiye fındık ihracatının yaklaşık %50'si Almanya ve İtalya'ya yapılmıştır (Grafik 7). Türkiye fındık ihracatının yaklaşık %89'luk gibi önemli bir bölümünü Avrupa ülkelerine gerçekleştirirken Japonya, Hong Kong, Çin, ABD, Mısır, Venezuela, Avustralya, Güney Afrika gibi ülkelere de fındık ihraç etmektedir. Bu yönüyle Türkiye fındık ihracatı tek pazara bağımlılık karakteristiği göstermemektedir.

Son yıllarda Avrupa Birliği, üye ülkelerindeki sert kabuklu meyve üreticilerine yaptığı destekler ile İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerde fındık üretimini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Almanya izlediği politikalarla Arjantin, Azerbaycan, Gürcistan gibi ülkelerde fındık üretimini sağladığı mali desteklerle teşvik etmekte olup, Türkiye'nin bu piyasadaki üstünlüğünü kırmaya çalışmaktadır. Dünyada fındık üreticisi olmadıkları halde ihracatçı durumunda olan ülkelerin tamamı, Türkiye'den satın aldıkları fındığı işleyerek re-export (yeniden ihracat) yapmaktadırlar. Bu da Türkiye'nin fındık piyasasında yeterince etkin olmadığını göstermektedir. Re-export yolu ile fındık mamulleri satan ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Almanya'nın fındık piyasasında söz sahibi olmasının en önemli nedeni fındık borsasının Hamburg'da olmasıdır (Topçuoğlu, 2006:4).

Tablo 7: Ülkelere Göre Türkiye Fındık İhracat Miktar ve Değeri (2008)

	Miktar (kg)	Değer (\$)
AB Ülkeleri		
İtalya	53.096.911	288.681.651
Almanya	58.424.967	378.694.819
Fransa	15.648.705	96.979.028
Belçika	12.074.544	71.686.882
Hollanda	7.030.898	43.800.979
Diğer	31.237.946	201.872.250
Toplam	177.473.971	1.081.715.609
Diğer Avrupa Ülkeleri		
İsviçre	8.962.948	57.672.376
Rusya fed.	8.155.513	54.176.174
Ukrayna	5.579.717	37.372.391
Norveç	535.014	3.296.362
Sırbistan	600.789	3.695.603
Diğer	2.358.105	16.495.274
Toplam	26.192.086	172.708.180
Deniz Aşırı Ülkeler		
A.B.D.	4.711.098	31.186.026
Avustralya	1.648.459	10.899.781
Brezilya	1.390.800	8.252.306
Güney Afrika Cumhuriyeti	886.918	6.596.945
Japonya	486.753	3.456.438
Diğer	4.926.680	28.696.117
Toplam	14.050.708	89.087.613
Diğer Ülkeler		
Mısır	2.990.340	18.818.812
İsrail	1.450.099	9.272.187
Tunus	1.148.806	7.162.108
S.Arabistan	651.789	4.118.642
Suriye	738.959	3.755.371
Diğer	3.704.742	21.233.141
Toplam	10.684.756	64.360.261
Genel Toplam	228.401.521	1.407.871.663

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği; FTG, 2009

Grafik 7: Türkiye'nin Fındık İhracatı Yaptığı Ülkelerin Payları (%) 2008

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği; FTG, 2009

Türkiye'nin fındık işleme sanayinde dış pazar taleplerini her yönüyle karşılayabilecek işletmeler bulunmaktadır. Bu işletmelerde ileri teknolojiler kullanılmakta, üretim her aşamada fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik testlerle kontrol edilmektedir. Ayrıca bu ürünler el değmeden ambalajlanmaktadır. Özellikle son yıllarda daha da artan araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla mevcut ürün çeşitleri gün geçtikçe artmakta ve gelişen ambalaj sanayi ürünleriyle paketlenmek suretiyle de raf ömürleri uzatılmaktadır. Ülkemizde zaman zaman tescile ve asgari ihrac fiyatı uygulamasına tabi tutulan fındık 1983 yılından bu yana serbest ihracat kapsamında bulunmakta ve işlenmiş fındıkların büyük bir kısmı ihracat iadesinden yararlanırken işlenmemiş naturel fındıklar Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFIF) primi kesintisine tabi tutulmaktadır (Akova, 2005:2-4).

2008 yılında en fazla fındık ihracatı yapan Karadeniz Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği üyesi ilk 20 firma incelendiğinde bu firmaların 5 tanesinin Ordu ilinde olduğu görülmektedir. Bu ilk 20 firma toplam fındık ihracatının değer olarak %66'sını gerçekleştirmektedir. Ordu ilindeki 5 firma ise yaklaşık 299 milyon dolarlık ihracatla toplam ihracatın %21'ini gerçekleştirmektedir (Tablo 8).

Tablo 8: 2008 Yılında En Fazla Fındık İhracatı Yapan Karadeniz Fındık Ve Mamulleri İhracatçıları Birliği Üyesi İlk 20 Firma

Sıra	Firma Adı		Miktar (Kg)	Değer (\$)
1-	Oltan Gıda Md.İhr.İth.Tic.Ltd.Şti.	Trabzon	48.983.285	297.584.443
2-	Poyraz Karlıbel-Fındık Entegresan.Ve Tic.A.Ş.	Ordu	20.428.210	121.320.128
3-	Özgün Gıda San. Ve Tic. Ltd.Şti.	Trabzon	10.538.231	68.330.342
4-	Gürsoy Tar. Ür. Gıda San. Tic.A. Ş	Ordu	8.663.745	59.328.714
5-	Arslantürk Tarım Ürn. San. Nak. İhr. Ve İth. A.Ş.	Araklı/Trabzon	9.241.767	55.552.224
6-	Poyraz Tarımsal Ürünler Gıda San. Ve Tic. A.Ş.	Ordu	9.881.647	55.382.716
7-	Durak Fındık San. Ve Tic.A. Ş.	Ünye/Ordu	7.813.968	52.891.216
8-	Sabırlar Fındık İhr. Ltd.Şti.	Trabzon	7.892.302	52.505.907
9-	Yavuz Gıda San. Ve Tic.Ltd.Şti.	Giresun	7.238.749	45.008.829
10-	Karadere Tarım Ürün. Gıda San. Ve Tic. Ltd.Şti.	Espiye/Giresun	4.629.400	27.864.087
11-	Yılmaz Tar.Ürün.Tic.Ve San.A.Ş	Çarşamba/Samsun	(*)	17.928.071
12-	Başaran Gıda Ticaret Ve Turizm İşletmeleri A.Ş.	Trabzon	(*)	15.348.463
13-	Ekrem Narin İth.İhr.Ltd.Şti.	Antakya/Hatay	1.727.358	11.122.648
14-	Özenginyurt Fındık San. İhr. İth. Ltd. Şti.	Ordu	1.713.322	9.929.347
15-	Yılmaz Kardeşler Gıda San. Tic.	Çarşamba/Samsun	1.277.840	6.938.425
16-	Cırav Gıda San. Dış. Tic.Ltd. Şti	Trabzon	1.224.305	6.860.372
17-	Narin Hububat İç Ve Dış Tic.	İçel	907.634	6.090.366
18-	Mehmet Ve Şahap Bozbağ Fındık San. Ltd. Şti.	Giresun	(*)	5.724.563
19-	Mahmut Yarım Gıda İth. İhr. San	Antakya/Hatay	900.001	4.781.560
20-	Rapunzel Organik Tarım Ür. Ve Gıda Tic. Ltd. Ş.	Kemalpaşa/İzmir	527.286	4.665.146

(*) İlgili firma açıklanmasını istemediğini bildirmiştir.

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri, 2009

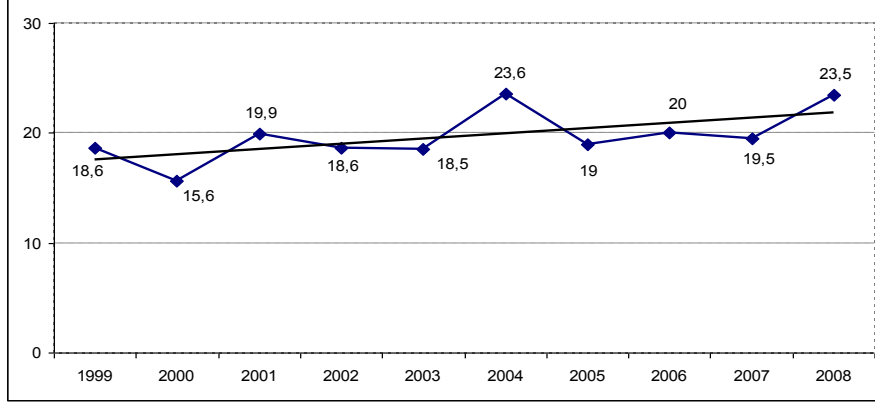
Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM) verilerine göre Ordu İlinden gerçekleştirilen ihracat değerleri incelendiğinde, 2008 yılında toplam ihracatın %90,6'sının tarım sektörüne ait olduğu ve bu değerın tamamına yakınının fındık ve mamulleri alt sektöründe gerçekleştiği görülmektedir. Ordu ilinde ihracatta sanayi sektörünün payı %8,7 ve madencilik sektörünün payı ise %0,3'tür (Tablo 9).

Tablo 9: 2008 Yılında Ordu İlinde Gerçekleştirilen İhracat

Sektörler ve Ürünler	İhracat Değeri (\$)	Toplam İhracat İçindeki Payı (%)
I. TARIM	332.062.584	90,95
A. BİTKİSEL ÜRÜNLER	330.773.049	90,60
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	78.908	0,02
Yaş Meyve ve Sebze	37.609	0,01
Meyve Sebze Mamulleri	29.819	0,01
Kuru Meyve ve Mamulleri	6.663	0,01
Fındık ve Mamulleri	330.620.050	90,56
B. HAYVANSAL ÜRÜNLER	1.215.546	0,33
Canlı Hayvan, Su Ürünleri ve Mamulleri	1.215.546	0,33
C. AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	73.990	0,02
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	73.990	0,02
II. SANAYİ	31.812.834	8,71
A. TARIMA DAYALI İŞLENMİŞ ÜRÜNLER	230.360	0,06
Tekstil ve Hammaddeleri	187.888	0,05
Deri ve Deri Mamulleri	42.472	0,01
B. KİMYEVİ MADDELER VE MAMÜLLERİ	5.914.389	1,62
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	5.914.389	1,62
C. SANAYİ MAMÜLLERİ	25.668.085	7,03
Hazır giyim ve Konfeksiyon	7.641.593	2,09
Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	15.735.448	4,31
Elektrik-Elektronik	7.349	0,01
Makine ve Aksamları	890.149	0,24
Demir ve Demir Dışı Metaller	24.035	0,01
Demir Çelik Ürünleri	5.640	0,01
Çimento ve Toprak Ürünleri	1.363.871	0,37
III. MADENCİLİK	1.207.215	0,34
Madencilik Ürünleri	1.207.215	0,33
Toplam İhracat	365.082.633	100

Kaynak: TİM, 2009

Türkiye toplam fındık ihracatı içerisinde ise Ordu ilinin payı 2008 yılında %23,48'dir. Son 10 yıllık veriler incelendiğinde, Türkiye fındık ihracatında Ordu ilinin payında bir artış eğilimi gözlenmektedir (Grafik 8). Bu trend devam ettiği takdirde, Ordu ilinin fındık ihracatındaki payının önümüzdeki yıllarda daha da artacağı beklenebilir.

Grafik 8: Türkiye Fındık İhracatında Ordu'nun Payının Gelişimi

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri, 2008

3. Sektördeki Ekonomik ve Yapısal Sorunlar

Ekonomik, doğal ve sosyal yönlerden Karadeniz Bölgesi, diğer bölgelere oranla daha farklı özelliklere ve koşullara sahiptir. Tarımsal arazinin parçalı, dağınık, engebeli ve mülkiyet yönlerinden de sorunların olması, tarım işletmelerinin küçük ölçekli olmasına neden olmakta bu durum ekonomik olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Kırsal hanelerde yeterli gelir elde edilememesi ve aile bireylerinin istihdam olanaklarının kısıtlı olması, açık ve gizli işsiz aile bireylerinin büyük şehirler ve dış ülkelere göç etmelerine neden olmaktadır. Bölgede doğal kaynak arzının ve sermaye oluşumunun kısıtlı ve işgücünün ise söz konusu kaynaklara oranla daha bol olduğu görülmektedir. Bu durumda bölge içinde yaşama ve gelir elde etme olanağı sınırlı olan nüfusun başka şehirler ve ülkelere göç etmesi de kaçınılmazdır.

Bölgede tarım ve tarım dışı istihdam ve gelir olanaklarının kısıtlı olması, toprağa bağlılık ve miras paylaşım düzeni gibi nedenlerle işletme arazilerinin parçalanması sonucu, aile başına düşen arazi ve gelir giderek azalmaktadır. Bu koşullarda kırsal aileler ve bölge ekonomisinin gelişme trendi, fındık gibi temel ürünlerin tarımı ve ticaretine bağlılığı daha da artmaktadır (Tanrıvermiş, 2006: 3-4).

Bölgede fındığın yıllardır alternatifsiz bir ürün olması nedeniyle ek gelir sağlamak ve üretim desenini zenginleştirmek için son yıllarda başlatılan çalışmalarla üreticinin kivi, ceviz, sebzeçilik, arıcılık ve balıkçılık gibi faaliyet kollarında çalışmaları teşvik edilmektedir.

Bölgede alternatif tarıma olan ihtiyacın oluşmasında ve fındık üretiminin sınırlandırılmasında bazı dikkat edilecek hususlar vardır. Bu hususlar, şöyle sıralanabilmektedir:

- **Tek Ürüne Bağımlılık Sorunu:** Fındık yetiştiren tarım işletmeleri, genellikle çok küçük araziye sahip olup, işletme arazilerinin tamamına yakınına fındık bahçeleri oluşturmaktadır. Bu tür işletmelerde fındık dışında ürün yetiştirme olanağı ise çok sınırlıdır. Buna ek olarak, fındık işletmelerinde arazinin yetersiz ve ürün çeşitliliğinin sınırlı olması yıllara göre elde edilen gelirden dalgalanmalar yaşamasına neden olmaktadır.

Tarıma yapılan devlet müdahaleleri ile bölgede monokültür yoğunlaşmış, fındık üretiminde normal ekolojinin dışına çıkmıştır. Bu yapı tarımda biyolojik dengenin bozulmasına, hastalık ve zararlıların artmasına, hayvancılığın gerilemesine ve genetik kaynakların hızla kaybolmasına neden olmaktadır.

Bölgede monokültürün sağladığı ekonomik avantajlar ile çevresel maliyetlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Monokültür tarım alanlarında kivi, ahududu, böğürtlen, ipekböceği yetiştiriciliği, arıcılık, kültür balıkçılığı gibi tarımsal faaliyetler, dağ ve yayla turizmi gibi alternatif ve sürdürülebilir turizm faaliyetleri, tarımsal ormancılık ve el sanatları gibi gelir kaynakları geliştirilmesi ve bir ölçüde de olsa farklılaşmaya gidilmesi yararlı olacaktır (Tanrıvermiş, 2006: 12-13).

- **Fındık Tarımında İşsizlik ve Göçün Yüksek Olması:** Fındık yetiştiren çiftçiler, yoğun nüfus baskısı altında olup, işsiz nüfus oranı da çok yüksek düzeylerde seyretmektedir. Fındık yetiştiren işletmelerin arazi varlığı ve fındık bahçesi büyüklüğü, fındık verim düzeyi, işletmelerdeki nüfusun yalnız fındık yetiştiriciliği ya da tarımdan geçinebilmelerine olanak tanımamaktadır. Tarımdan elde edilen gelirlerin işletmelerdeki nüfusun geçinmesine olanak tanımaması, fazla nüfusun bir kısmını yakın ya da diğer bölgelerdeki sektörlere kaymaya, diğer bir deyişle göçe zorlamaktadır.

Bölge tarımında küçük aile işletmeleri ağırlıklı yapıyı oluşturmaktadır. Tarımın yapısını iyileştirmek, verimliliği artırmak ve korumak için, işletmelerin ekonomik bir yapı veya büyüklüğe ulaştırılması gereklidir. Bölgede sosyo-ekonomik yapı ve yasal durum nedeniyle tarım işletmeleri sürekli olarak parçalanarak bölünmektedir. Bölgede toplam nüfus içinde tarım nüfusunun payı Ordu İlinde yaklaşık %60 düzeyindedir. Bu durum bölgede doğal ve insan kaynaklarının etkin kullanım planlamasının yeterince yapılamadığını göstermektedir.

- **Dikim Alanlarının Sınırlandırılması:** Özellikle 1980'li yıllardan bu yana fındık üretiminin, iç tüketimin ve ihracat hacminin üzerinde bulunarak büyük miktarlarda stok yaratması, dikim alanlarının sınırlandırılmasını gündeme getirmiştir. Günümüzde fındık dikim alanlarının ancak %60'ı, asıl üretim yeri olan Doğu Karadeniz bölgesindedir. Aynı zamanda, 2844 sayılı fındık alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kanunun uygulamaya sokulmaması ile fındığın alternatifi ürünler gündeme gelmeye başlamıştır.

Yeni Fındık Stratejisi ile ruhsatsız alanlarda, fındık yetiştiriciliği yapanlara alternatif ürünlere geçmeleri halinde "Alternatif Ürün Desteği" verilmesi planlan-

maktadır. Alternatif ürüne geçen üreticilerden, 2009-2010 döneminde başvurana, 3 yılda dekara toplam 600 lira, 2010-2011 döneminde başvurana, 2 yılda toplam dekara 450 lira, 2011-2012 döneminde başvurana dekara 300 lira telafi ödemesi yapılacaktır. Alternatif ürün programı ile özellikle taban arazilerde fındık yerine alternatif ürüne geçen üreticilere yapılacak desteklerle, katma değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesi sağlanacaktır. 3 yılın sonunda bu ruhsatsız alanlarda fındık üretimine izin verilmeyecektir. Alternatif ürün programında “Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli”nin o bölgeler için öngördüğü ürünlerin yetiştiriciliği teşvik edilecektir.

Taban arazi denilen eğimin %6’dan az olduğu verimli tarım arazilerinin, fındık dışında Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu, arz eksikliğinin bulunduğu, katma değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesine kanalize edilmesi oldukça doğru bir yaklaşımdır. Bu anlamda ülkenin tarımsal kaynakları daha etkin bir şekilde kullanılacaktır. Diğer taraftan üreticilere bu alanlarda ne yetiştirebilecekleri konusunda hizmet sunulmalı ve teşvik edilmelidir. Karadeniz Bölgesi içerisinde 13 adet alternatif ürün ekilebilir durumdadır. Alternatif ürünler üretilerek, gerek Karadeniz Bölgesi ve gerekse Ünye’de tarımsal ürün çeşitliliği sağlanmış olacak, bunun yanısıra tarımsal arazilerin daha etkin kullanımının sağlanabilecektir.

Yeni Fındık Stratejisinin diğer bir yönü ise TMO’nun piyasada artık fındık alımı yapmayacak olmasıdır. 2009 yılında TMO’nun toplam 535 bin ton fındık stoğu bulunmaktadır. Yine bu strateji kapsamında bu stokun piyasaları olumsuz etkilemesine izin verilmemesi için stokun önemli bir bölümü yağ üretiminde kullanılması planlanmaktadır.

Yeni Fındık Stratejisi ile arz ve talep dengesinin sağlanacağı, fındık fiyatının serbest piyasada oluşacağı, rakip ülkelerin üretimi cazibesini yitireceği, Türkiye’nin uluslararası piyasalardaki ürün arzında belirleyici olacağı, kamu harcamalarında etkinlik sağlanacağı, fiyatta ve ihracat gelirlerinde istikrar sağlanabileceği belirtilmektedir (TKB, 2009: 2).

Bu yeni strateji ile özellikle fiyatların belirlenmesinde, devletin rolü ortadan kalkmaktadır. Tarım sektörü kendine has özellikleri nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerde de desteklenen bir sektördür. Desteklenmesi altında yatan temel faktörler; tarımsal üretimin doğa koşullarına bağılılığı dolayısıyla risk ve belirsizlikleri fazlalığı, üretim birimlerinin genelde küçük aile işletmeleri olması, tarım kesiminde eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, üretimin kesikli ve mevsimselliği, üretimin ve piyasanın kontrolünün sınırlılığı ve tarım ürünlerinde talep ve arz fiyat esneklikleri düşük olmasıdır. Belirtilen bu faktörlerin hepsi fındık üretimi içinde geçerlidir. Dolayısıyla üreticinin doğru politikalarla korunması gerekmektedir.

2000’li yıllara kadar Fiskobirlik aracılığıyla devlet fındık üreticilerini fiyat desteklemeleri ve destekleme alımları ile serbest piyasa koşullarında üretici aleyhine oluşan koşullara karşı korumuştur. Bu dönemden sonra Doğrudan Gelir Desteğiyle tapulu bahçe sahipleri gelir desteği sağlamıştır. Ancak büyük bir çoğunluğu az mik-

tarda toprak sahibi olan fındık üreticileri için bu destek yetersiz kalmıştır. Daha sonra ise TMO fındık alımına başlamıştır. Yeni Fındık Stratejisi ile TMO'nun piyasada artık fındık alımı yapmayacaktır. Bu durumda serbest piyasada koşullarında güçlü durumda olmayan üretici, tüccarlara ve şirketlere karşı örgütsüz durumda kalacaktır. Özellikle bu sektörde üreticinin fındığını satın alan tüccarlar ve şirketler blok oluşturarak piyasa fiyatı belirlemede daha fazla söz sahibidirler.

2008 yılı mahsulü kabuklu fındığın 2009 Temmuz ayında serbest piyasada fiyatları 3,10 TL/kg ile 3,8 TL/kg arasında değişmektedir (Fiskobirlik, 2009). Bu rakam fındık hasadının bittiği Eylül ayında ise 2,4 TL'ye kadar düşmüştür. 2008 yılında fındık üreticisinin birim maliyeti 4,07 TL/kg'dır (OTİM, 2009). Aynı yıl TMO, 4 TL/kg ile 5 TL/kg arasında fiyatla serbest piyasada üretici aleyhine oluşan fiyatlara karşın müdahale alımları yapmıştır (TMO, 2009: 1).

2008 yılı üretimde arz fazlalığının yaşandığı bir yıl olmuştur. Arz fazlalığı fiyatların piyasada düşük oluşmasına yol açmıştır. 2008 yılında özellikle Eylül ayında oluşan serbest piyasa fiyatı, fındık üreticisi birim maliyetinin çok altında bir rakamdır. Üreticinin serbest piyasa koşullarındaki bu olumsuzluklara karşı güçlü bir yapılanma altında örgütlenmesi çok önemlidir. Bu anlamda güçlü bir üretici kooperatif yapılanması gereklidir. Arz fazlalığını önlemek anlamında üretim alanların sınırlandırılması doğru bir karardır. Ancak alternatif ürün projesi yeni bir politika değildir. Önemli olan bu projenin uygulanmasının sıkı takip edilmesi ve gerçekten hayata geçirilebilmesidir.

Özellikle arz fazlalığının olduğu dönemlerde, üreticinin olumsuz piyasa koşullarında güçlü bir konum kazanmasında üretici kooperatiflerine önemli roller düşmektedir. Birçok gelişmiş ülkede tarım kooperatifleri üretici pazarlarında söz sahibidir. Özellikle fiyatların üretici aleyhine olduğu dönemlerde pazarda fiyat istikrarı sağlayarak üreticilerin zarar görmesini önlemektedir. Ancak ülkemizde fındık piyasasında bir kooperatif olarak Fiskobirlik piyasada belirleyici bir rol gösterememektedir. Fiyatların istikrarsız olduğu dönemlerde fiyatı belirleyici bir güç oluşturamamaktadır. Dolayısıyla fındık üreticisi piyasadaki tüccarlara çok düşük fiyatlarla ürününü satmak durumundadır. Özellikle fındıktan başka gelir kaynağı olmayan üretici zor durumda kalmaktadır. Bu nedenle üreticinin piyasada söz sahibi olabilmesi için kooperatifçiliğin gerçek işlevini kazanması gerekmektedir. Birçok gelişmiş ülkede tarım üreticilerinin bir araya gelerek oluşturdukları kooperatifler, piyasada belirleyici bir rolü üstlenmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip, geleneksel ihracat ürünlerinden olan Karadeniz bölgesinin en önemli tarımsal ürünlerinden biridir. Dünyada en uygun yetişme ekolojisini tüm faktörleri ile Karadeniz bölgesinde bulan, dünyanın en kaliteli çeşitlerine sahip olan ve aynı zamanda yıl boyunca bol yağış alan bölgenin dik eğimli arazilerinde erozyonu önleyerek toprağı koruyan fındık ürünü, Ordu, Giresun ve Trabzon illeri başta olmak üzere 12 ilde yetiştirilmektedir. Son yılların or-

talamasına göre dünya üretiminin %70-%80'ini elinde bulunduran Türkiye lider ülke konumundadır.

Bu çalışmamızda, ülkemizin en büyük fındık üreticisi konumunda olan Ordu ilinde fındık sektörü ve sektördeki problemler irdelenmiştir. Karadeniz bölgesinde fındık üretim alanının en fazla olduğu il, 2007 yılı itibariyle yaklaşık %34'lük bir payla Ordu'dur. Benzer biçimde işletme sayıları dikkate alındığında Ordu ilindeki işletme sayısının Karadeniz bölgesi içerisindeki payı yine 2007 yılı itibariyle yaklaşık olarak %33'tür.

Türkiye toplam fındık ihracatı içerisinde Ordu ilinin payının 2008 yılı itibariyle yaklaşık %23 olması doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak tüm bu olumlu yönlere karşın bazı olumsuzluklar da söz konusudur. Tarım arazisinin parçalı, dağınık ve engebeli olması, mülkiyet yönünden sorunların bulunması, tarım işletmelerinin genellikle küçük ölçekli olması ekonomik bakımdan sıkıntuları da beraberinde getirmektedir.

Kırsal hanelerde yeterli gelir elde edilememesi, aile bireylerinin istihdam olanaklarının kısıtlı olması, açık ve gizli işsiz aile bireylerini büyük şehirlere ve dış ülkelere göçe zorlamaktadır. Bununla birlikte toprağa bağlılık sorunu ve miras paylaşım düzeni gibi nedenlerle işletme arazilerinin parçalanması sonucu aile başına düşen arazi ve gelir giderek azalmaktadır. İlaveten, il ekonomisinin can damarı olan fındığa alternatif bir ürün olmaması da tek ürüne bağlılık sorununa yol açmaktadır.

Yeni Fındık Stratejisi ile ruhsatsız alanlarda fındık yetiştiriciliği yapanlara alternatif ürünlere geçmeleri halinde 'Alternatif Ürün Desteği' verilmesi planlanmaktadır. Bu program ile özellikle taban arazilerde fındık yerine alternatif ürüne geçen üreticilere yapılacak desteklerle katma değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesi sağlanacaktır. Ancak bu strateji ile %6 eğim ve 750 metre yüksekliğinden fazla olan alanlarda fındık üretimi yapılamayacağı ve dikilmiş olan fındıkların söküleceği belirtilmiştir. Fakat bu yükseklikten daha fazla yüksekliklerde ekonomik olarak yetişen fındık çeşitleri mevcuttur ve fındığa alternatif ürün bulmak zordur. Dolayısıyla üreticilere bu alanlarda ne yetiştirebilecekleri konusunda hizmet sunulmalı ve teşvik edilmelidir.

Yeni Fındık Stratejisi ile arz ve talep dengesinin sağlanacağı, Türkiye'nin uluslararası piyasalarda ürün arzında belirleyici olacağı ve kamu harcamalarında etkinlik sağlanacağı belirtilmektedir. Ancak bunlar kısa dönemli uygulamalar olup, stratejinin sağlayacağı olumlu koşulları uzun döneme yaymak için yeni çalışmalar yapılmalı, dünyada uygulanan doğru politikalar takip edilmeli ve yönlendirici olmalıdır.

Kaynaklar

AKOVA, Y., (2005), Fındık, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Yayınları, www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sectorler/findik.pdf, 14.07.2009

ATB, (2008), Son Ayların En Tartışmalı Ürünü Fındık, <http://www.atb.gov.tr>, 28.05.2009.

FAOSTAT, (2009), <http://www.faostat.fao.org/default.aspx/>, 27.07.2009.

FİSKOBİRLİK, (2009), <http://www.fiskobirlik.com.tr/>

FTG, (2009), 2008 Türkiye Fındık İhracatı, Fındık Tanıtım Grubu, <http://www.ftg.org.tr>, 17.07.2009.

Karadeniz İhracatçı Birlikleri, (2009), Karadeniz Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, <http://www.kib.org.tr/>, 08.07.2009.

Ordu İli Su Ürünleri Komisyon Raporu, (2003), <http://www.ordutarim.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.07.2009.

OTİM, (2009), Ordu Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Ordu.

ORDUTB, (2008), Ordu İlinde Hayvancılık, Ordu Ticaret Borsası, <http://www.ordutb.gov.tr>, 10.04.2009.

Ordu Ticaret Borsası, (2009), Ordu Ticaret Borsası Kayıtları, <http://www.ordutb.gov.tr>, 10.04.2009.

Pankobirlik, (2004), Fındık Raporu, <http://www.pankobirlik.com.tr>, 14.07.2009.

TANRIVERMİŞ, H., (2006), Karadeniz Bölgesinde Tarımsal Yapı, Gelişme Eğilimleri, Sorunlar ve Yapısal Dönüşüm Olanakları, 3. Milli Fındık Şurası, 10-14 Ekim 2004, 290-309, Giresun.

TİM, (2009), Türkiye İhracatçıları Meclisi İhracat Rakamları Verileri, <http://www.tim.org.tr>, 14.07.2009.

TKB, (2009), Yeni Fındık Stratejisi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, <http://www.tarim.gov.tr>, 24.07.2009.

TMO, (2009), Fındık Bülteni, Sayı: 2009/ 02, <http://www.tmo.gov.tr>, 14.07.2009.

TOPÇUOĞLU, N., (2006), Fındık Raporu, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Eski Müsteşarı, s. 1-13.

TÜİK, (2009), <http://www.tuik.gov.tr/>, 30.06.2010.

YALÇIN, İ., (2003), Türkiye Fındık Üretim ve Dış Ticaretinin Analizi, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bil. Enst., Adana.